

Etika v mediálním výzkumu

Hana Macháčková

Etika ve výzkumu

- Etika ve vědě a výzkumu
- Nikoli v žurnalistické praxi!
- I když hodně principů by mělo být stejných

Známé problematické příklady

- Milgramův experiment (1963)

- Stanfordský vězeňský experiment (Zimbardo, 1971)

Etika ve výzkumu

- Týká se celého výzkumného procesu
  - Definice výzkumného problému, otázky, designu, sběru dat, interpretace, publikace a diseminace
  - Etika a reliabilita a validita
- A současně i fungování vědy jako takové
  - Působení institucí (univerzit, výzkumných center)
  - Jednání jednotlivých aktérů (studentů, vědců, vlastníků časopisů atd.)
  - Kdo financuje vědu? Kdo o ní rozhoduje? Jak je organizována?
    - Např. financování farmakologických výzkumů, politická agenda

Kdo ji řeší?

Legální a/versus etické otázky

- o Každá země (často i Univerzita) to má jinak ...
- o IRB - institutional review board
- o Etické komise? – úrovně MU, FSS; Etická komise a EKV...
  - o <https://www.muni.cz/o-univerzite/fakulty-a-pracoviste/rady-a-komise/eticka-komise>
  - o <http://vyzkum.rect.muni.cz/cs/zazemi/etika-vyzkumu/etika-vyzkumu-na-mu>
  - o <https://www.muni.cz/o-univerzite/fakulty-a-pracoviste/rady-a-komise/eticka-komise-pro-vyzkum/o-komisi>
- o Další komise a kodexy – odborných asociací (APA, EARA), nadnárodní (EU), sdružená ke schématům (ERC, Horizont)...
  - RRI a open science
    - RRI is implemented as a package that includes multi-actor and public engagement in research and innovation, enabling easier access to scientific results, the take up of gender and ethics in the research and innovation content and process, and formal and informal science education.
    - <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/responsible-research-innovation>

Proč etika výzkumu?

- o Jak etika a morální principy směřují výzkum?
- o Jak ovlivní výběr výzkumného problému?
- o Jak ovlivní výběr metody a designu výzkumu?
- o Jakou máme zodpovědnost vůči zkoumaným subjektům?
- o Ovlivní náš výzkum zkoumané subjekty?
- o Jaká etická dilemata doprovází publikování výsledků?

- o Přínosy a rizika z etického pohledu – kdy je větší újma výzkum dělat a kdy nedělat?

The Ethics of Social Research. Hesse-Biber, S. N. (2010). In *The Practice of Qualitative Research*. Sage.

Proč etika výzkumu?

- o **Jak etika a morální principy vedou výzkum?**
  - o A jak jej ovlivňují?
- o Základní morální principy – odráží se v celém výzkumu
  - o Hodně z nich kulturně a historicky specifické
  - o Příklad: děti a new sociology of childhood
  - o Je dítě objekt nebo participant výzkumu?
- o Reflexe vlastních principů – nakolik ovlivňují výzkum?
  - o Některé musíme „potlačit“ (neznamená se jich plně zbavit!)
  - o př. - výzkum extremistických médií

Proč etika výzkumu?

- o Jak ovlivní výběr výzkumného problému?
- o Co je „problém“?
- o Co je a co není potřeba A/NEBO přípustno řešit?
- o Co si myslíte o následujících?
  - o Jak ohrožují homosexuální rodiče morální vývoj svěřených dětí?
  - o Jaké jsou negativní dopady několikahodinového vystavení intenzivním agresivním materiálům u dětí?

Proč etika výzkumu?

- o **Jak ovlivní výběr metody a designu výzkumu?**
- o Jaký základní přístup? Jaké metody můžeme použít?
  - o Dotazník? Rozhovor? Experiment? Pozorování?
  - o např. intruzivní a neintruzivní
- o Na jaké otázky se můžeme a nemůžeme ptát?
  - o Citlivá témata, vhodnost pro specifické skupiny (děti)
- o Jak budeme shánět participanty?
  - o Kde je hledáme? Koho ne/oslovujeme? Nepřeháníme to s odměnou?

Proč etika výzkumu?

- o Jak ovlivní výběr metody a designu výzkumu?
- o Jak bude probíhat **sběr dat**?
  - o Kde, za jakých podmínek?
  - o Deception a debriefing
  - o Možná ohrožení?
  - o Ptát se dětí bez rodičů – výhody a nevýhody
- o A co **analýza**?
  - o Např. validizace zjištění kvalitativního výzkumu participanty
  - o Statistická analýza – zacházení s daty

Problémy specifické pro prostředí internetu:

- novost online prostředí, často neexistence legislativy
- anonymita na straně zkoumané osoby a výzkumníka (?)
- problém zabezpečení komunikace (šifrování)
- nutnost zabezpečení techniky, sítí
- I drobnosti - nevyžádaná pošta
- otázka přístupu k datům a jejich vlastnictví
  - I u veřejných prostor
  - Věda není korporát
- obsahová analýza „veřejných“ dokumentů – je etické dělat na nich výzkum?
  - názory a výklady se liší
  - Je vždy nutno vzít v potaz tematiku + participanty + konkrétní prostředí

Specifika etiky online výzkumu

- „netiquette“
- The Association of Internet Researchers (AoIR) - vydání „Internet Research Ethics“
<http://aoir.org/reports/ethics2.pdf>
- etický kodex ESOMAR:
  - důvěrné zacházení s daty respondentů

Proč etika výzkumu?

- o Jakou máme zodpovědnost vůči zkoumaným subjektům?
- o Ovlivní náš výzkum zkoumané subjekty? (přínosy a újma)

- o Velkou....
- o Na více rovinách
- o V průběhu sběru i po něm

Informovaný souhlas (IS)

- Respondent (a jeho zákonný zástupce) musí být informován o povaze výzkumu
- IS vysvětluje respondentovi, jakou roli hraje ve výzkumu, jak probíhá, k čemu je, kdo ho provádí...
- IS informuje, jak bude nakládáno s výzkumnými daty
  - Anonymizace a pseudonymizace
- Respondent (a jeho zákonný zástupce) musí s výzkumem souhlasit (dobrovolná účast)
  - Respondent může z účasti na výzkumu odstoupit i v průběhu výzkumu
  - I zde je ale limit – anonymizace – a musí o něm vědět

Informovaný souhlas

<https://is.muni.cz/auth/do/rect/metodika/VaV/vyzkum/etika/>

Účel, cíl výzkumu, o co se v projektu jedná, jaký je účel výzkumu

Průběh výzkumu, čemu se účastník bude podrobovat, jak dlouho to bude trvat, kolikrát (pokud opakovaně se podrobí měření/odběrům/ dotazníkovému šetření), popis použitého technického zařízení (je-li to vhodné, např. MRI, EEG, eye tracking, motion capture)

Rizika, vedlejší účinky

Výhody, příp. odměna za účast

Překážky pro účast na výzkumu (např. epilepsie, těhotenství u MRI)

Dobrovolnost - upozornění, že účast na výzkumu je dobrovolná a je možné informovaný souhlas odvolat a z projektu odstoupit. Určit moment, do kterého je možné ze studie odstoupit - není to kdykoliv. Může to být do ukončení posledního měření/ do ukončení odběrů/ týden po vyplnění dotazníku atd.

Kontakt na výzkumníky, možnost klást otázky

Informace o schválení EKV a kontakt na EKV (pokud je schvalováno)

Nakládání s osobními údaji – popsat, jaké údaje budou sbírány, zda budou data sbírána anonymně již od počátku/budou po sběru anonymizována/budou neanonymní

Informované souhlasy – kdo vše musí souhlasit?

- o Záleží na projektu
- o Nezletilí – pečovateli či zákonným zástupce
- o V případě výzkumu na školách s nezletilými – souhlasy ředitele – učitele
- o A v dalších institucích...
- o Plus další lidé, u nichž je pochybnost, zda mohou podat informovaný souhlas:
  - o Nedokáží mu plně porozumět a odhadnout důsledky participace

Ochrana výzkumníka

- o IS i výzkumníci
- o Je výzkumník nějak ohrožen?
- o Pokud ano, jakým způsobem a jaké mohou být potenciální dopady?
- o Jak se výzkumník vypořádává s tímto rizikem?
- o Co dělá proto, aby riziku předešel, případně se s následky vyrovnal?

Proč etika výzkumu?

- o Jaká etická dilemata doprovází publikování výsledků?
- o A další diseminaci (veřejné přednášky atd.)

Etika publikování

Cíl: studie, která je opakovatelná a ověřitelná

Musí se reportovat všechna data

- „nepříjemná data“ (např. odporují hypotéze)
- nesignifikantní výsledky
- data se nesmí měnit ani prezentovat způsobem, který by zkreslil jejich interpretaci
- Viz povídání o analýze

Duplikáty a „tříštění“ zjištění

Zjištění se publikuje jen jednou!

- co je to „zjištění“ ? V jaké formě?

- Nepublikujeme, co vyšlo jinde

Výjimky:

- diplomová práce, poster...
- ale v jiném formátu!
- podepisuje se prohlášení (v časopisech)

Plagiarismus

- Dodržovat pravidla citování (primární x sekundární citace)
- Přímá x nepřímá citace
- Pozor na sebe-plagiarismus

Pozor na predátorské časopisy

- Jak je poznat: <https://knihovna.cvut.cz/cs/podpora-vedy/publikovani/predatorske-casopisy>
- <https://vimkdepublikuji.cz/>
- Kauza FSV UK <https://zaetickepublikace.wordpress.com/>
- Hezký souhrn zde:
https://is.muni.cz/do/rect/metodika/VaV/65890653/Zasady_vedecke_ho_publikovani_na_MU_cz.pdf?lang=cs
- A navíc analýza predátorských časopisů (a dalších nešvarů):
<https://idea.cerge-ei.cz/files/PredatoriMistni/>

Užitečné odkazy

- https://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/textbook-on-ethics-report_en.pdf
- BPS:
<https://www.bps.org.uk/sites/bps.org.uk/files/Policy/Policy%20-%20Files/BPS%20Code%20of%20Ethics%20and%20Conduct%20%28Updated%20July%202018%29.pdf>
- APA: <https://www.apa.org/ethics/code/>